

Nr 25.

Ankom till riksdagens kansli den 28 april 1919 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående avlösning av kyrkojordar.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Åkerman, Gezelius, Ingeström*, greve Spens, Fagerlin, Köhlin*, Edvard Larsson, Fant*, Lindqvist i Kosta, Hederstierna, Carlsson i Frosterud, Rehn, Leo, Carlson i Karlshamn och Svensson i Betingetorp.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Uti en inom andra kammaren väckt motion, nr 185, vilken hänvisats till första lagutskottet, hava herrar *Olsson* i Kullenbergstorp och *Jönsson* i Slåtåker hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning rörande avlösning av kyrkojordar, med lösningsrätt för jordarnas arrendatorer, och att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Beträffande motiveringen för ifrågavarande hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Den utredning, som begäres i förevarande motion, synes närmast avse frågan om avlösning av de avgälder, som under namn av landgille fortfarande åvila vissa kyrkojordar i de fordom danska provinserna Skåne, Halland och Blekinge. *Utskottet.*

Med landgille förstods ursprungligen en avgäld, som brukare av annans jord hade att årligen erlägga till jordens ägare. Rätten till landgille i denna bemärkelse — även kallat det gamla, rätta landgillet —

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 9 saml. 1 avd. 22 häft. (Nr 25.) 1

förutsätter alltså äganderätt till den jord, från vilken landgillet utgår. Emellertid finnes det även landgille av annat slag, som väl i likhet med det gamla rätta landgillet är en årlig avgift, men vars innehav icke betecknar äganderätt till jorden utan närmast uttrycker en herrskapsrätt i innehavarens hand.

Frånser man landgillen av kyrkans och prästerskapets egendomar, som bortstatts enligt äldre villkor men vid städjetidens utgång skola i författningen ordning utarrenderas, vartill utskottet återkommer i det följande, kunna de inom ifrågavarande provinser utgående landgillen hänföras till endera av följande tre huvudgrupper, nämligen

1) *landgillen, som utgå för sådana kyrkor tillhöriga, till läge och areal kända jordar, vilka enligt gällande författningar skola brukas under visst hemman;*

2) *landgillen, som utgå för sådana kyrkor tillhöriga, inom vissa hemmans ägoområde befintliga jordar, vilkas läge i övrigt numera icke är känt; samt*

3) *landgillen, som utgå av hemman eller lägenhet utan att, såvitt numera är känt, rätten till deras uppbärande motsvaras av äganderätt till jord.*

I avseende å de till första gruppen hänförliga landgillen kan man skilja mellan

a) *sådana, vilka ej blivit efter skattläggning bestämda, och*

b) *sådana, som blivit efter skattläggning i behörig ordning fastställda.*

Beträffande de till första gruppen under b) och de till andra samt tredje grupperna hörande landgillen föreligger redan nu möjlighet till avlösning, nämligen i fråga om de båda förstnämnda arterna av landgillen genom kungl. kungörelsen den 20 november 1908 angående försäljning av vissa kyrkolägenheter i Skåne, Halland och Blekinge samt i fråga om tredje gruppens landgillen genom kungl. förordning samma dag angående upphörande av det från viss jord i nämnda provinser utgående landgille.

I nämnda *kungl. kungörelse* stadgas nämligen, att, om till kyrka i sagda provinser hör inom visst hemmans ägoområde befintlig jordlägenhet, vars läge i övrigt numera icke är känt, eller ock *jordlägenhet, som är till läget känd men på grund av gällande författningar bör ständigt brukas under visst hemman och för vilken landgille och städja vid åboombyten blivit efter i behörig ordning skedd skattläggning bestämda*, ägaren av det hemman, inom vars område lägenheten finnes eller med vilket brukningsrätten till lägenheten är förenad, må förvärva äganderätt till lägenheten. För överlåtelse erfordras församlingens bifall ävensom att försäljningen är till kyrkans nytta. Köpeskillingen för sådan jord må i regel

icke understiga ett belopp, som i årlig ränta efter fyra procent avkastar en summa lika med den årliga avgälden. Det tillkommer kammarkollegium att avgöra, huruvida försäljningen må äga rum eller icke.

I förutnämnda *kungl. förordning* föreskrives att, där landgille till kyrka, prästerskap eller klockare utgår av hemman eller lägenhet i oftanämnda provinser *utan att rätten till landgillet upp bärande motsvaras av äganderätt till jord*, ägaren eller innehavaren av den landgillepliktiga fastigheten må friköpa sig från skyldigheten att utgöra detta landgille mot erläggande av ett penningbelopp, som i årlig ränta efter fem procent avkastar en summa lika med landgillet. Konungens befallningshavande har att pröva, huruvida inlösen må äga rum, ävensom att fastställa löseskillingen och tillika utsätta viss dag, då sökanden vid äventyr att beslutet eljest anses förfallet, senast har att till vederbörande kyrkoråd inbetala löseskilligen. Kyrkorådet har att förvalta influtna försäljningsmedel efter samma grund, som för förvaltningen av kyrkokassans medel är vedertagen.

Såvitt utskottet har kunnat finna av motionen, åsyftas i densamma icke någon ändring i villkoren för avlösning av de i 1908 års lagstiftning berörda landgillen. Däremot synas motionärerna avse en utredning, huruvida och på vilka villkor tillfälle bör beredas till avlösande av jämväl sådana landgillen, som icke äro föremål för 1908 års lagstiftning, det vill säga

dels de till första gruppen under a) hänförliga landgillen, och dels sådana landgillen av kyrkans egendomar, som bortstatts enligt äldre villkor men vid städjetidens utgång skola i författningens ordning utarrenderas.

I avseende å *de till första gruppen under a) hänförliga landgillen* eller sådana, som utgå för till läge och areal kända kyrkojordar, vilka skola brukas under visst hemman, och vilka landgillen icke blivit efter skattläggning fastställda, gälla föreskrifterna i kungl. brevet den 8 februari 1867 angående förändrad ordning för bestämmandet av landgille och städja för vissa kyrkolägenheter inom Lunds och Göteborgs stift. Enligt dessa föreskrifter tillkommer det vederbörande församling att bestämman beloppet av den avgift, som bör till kyrkan erläggas. Åtnöjes icke jordens innehavare med församlingens beslut, skall frågan överlämnas till avgörande av Konungens befallningshavande och domkapitlet, i vilkas beslut ändring sedermera må sökas hos kammarkollegium.

I ett av kammarkollegium den 5 april 1907 avgivet utlåtande i anledning av riksdagens skrivelse den 14 maj 1899 med begäran om

utredning angående det från viss jord i Skåne, Halland och Blekinge utgående landgillet, vilken skrivelse ledde till 1908 års lagstiftning, yttrar kammarkollegium angående nu ifrågavarande, till första gruppen under a) hänförliga landgillen, att dessa landgillen, *såsom ej för all framtid till beloppet oföränderliga*, egentligen torde vara att anse såsom arrendeavgifter. Upphörandet av dessa landgillen borde därför, enligt kollegii mening, få bero på överenskommelse i varje särskilt fall, vare sig genom jordarnas återförvärvande under kyrkornas fria dispositionsrätt eller genom deras försäljning, efter vederbörligt tillstånd, till vederbörande hemmansägare.

Äro, på sätt kollegium sålunda anfört, sistnämnda slag av landgillen att betrakta såsom arrendeavgifter, läser detsamma i tillämpliga delar i än högre grad kunna sägas om *de landgillen av kyrkans egendomar, som bortstatts enligt äldre villkor men vid städjetidens utgång skola i författningens ordning utarrenderas*. Dessa egendomar, som ej sällan utgöras av verkliga hemman, lära ursprungligen hava varit bortstadda på livstid. Numera utarrenderas de i vanlig ordning på auktion. Tiden för arrendet är för närvarande i allmänhet bestämd till trettio år. Innan auktionen äger rum, skola Konungens befallningshavande och domkapitlet bestämma ett maximum, varöver arrendet ej får gå, och ett minimum, varunder det icke får uppropas. Vederbörande innehavare eller hans änka och arvingar äga optionsrätt att övertaga det vid arrendeauktionen gjorda högsta arrendeanbud. Enligt vad framgår av det sålunda sagda äro dessa kyrkojordar att fullt likställas med vanliga arrendejordar, över vilka kyrkan har fri dispositionsrätt.

De skäl, som ligga till grund för 1908 års lagstiftning i ämnet, torde icke kunna återopas till stöd för en mer eller mindre ovillkorlig rätt till avlösning av vare sig de till första gruppen under a) hörande landgillen eller de nu senast berörda. Grunden för det genom nuvarande lagstiftning (och den tidigare i ämnet utfärdade kungl. kungörelsen den 22 oktober 1886) lämnade medgivande till landgilletts upphörande genom försäljning av den lägenhet, för vilken detsamma utgjordes, torde på sätt framgår av kammarkollegii ovan berörda utlåtande vara den, att kyrkan icke kunde bereda sig ökad inkomst av lägenheten genom landgilletts förhöjande. Enligt hittills följd tolkning av förutnämnda kungl. brevet den 8 februari 1867 har nämligen ifråga om de till första gruppen under b) hörande landgillen någon höjning av desamma icke ansetts kunna mot vederbörande jordinnehavares bestridande äga rum. Och vad beträffar de till andra gruppen hörande landgillen kan ju icke någon höjning av dem ifrågakomma, då de lägenheter, för vilka de utgå, äro till läge och areal okända. Den enda förmån, kyrkan sålunda åtnjöt av äganderätten

till dessa lägenheter, var det *oföränderliga* landgillet jämte städja. Helt annorlunda ställer det sig med de landgillen, vilkas avlösande motionärerna synas åsyfta eller de till första gruppen under a) hänförliga landgillen och sådana landgillen av kyrkans egendomar, som bortstatts enligt äldre villkor men vid städjetidens utgång skola i författningsenlig ordning utarrenderas. Dessa landgillen äro icke till beloppet oföränderliga utan äro, på sätt framgår av den ovan lämnade redogörelsen och såsom kammarkollegium jämväl utlåtit sig beträffande förstnämnda slag av dem, att likställa med verkliga arrendeavgifter. Det synes därför utskottet med fog kunna ifrågasättas, huruvida det är med kyrkornas intresse överensstämmande, att de genom försäljning av de kyrkojordar, varom nu är fråga, avhända sig de årligen för dessa jordar inflytande och i framtiden möjligen stegrade arrendeinkomster. Och från jordinnehavarnas, arrendatorernas sida torde icke kunna förebringas några vägande skäl för en ovillkorlig rätt för dem att få inlösa dessa kyrkojordar. I allt fall hava motionärerna icke påvisat några sådana. Vid sådant förhållande lära kyrkorna icke böra *tvångsvis* frånhandlas dessa sina jordar, så mycket mindre som för överlåtelse av de lägenheter, som omhandlas i 1908 års lagstiftning, erfordras, att församlingen därtill lämnat sitt bifall och att försäljningen skett till kyrkans nytta. En annan sak är, att bland dessa jordar torde finnas jämväl sådana, som icke blott äro till areal obetydliga utan även föga ägnade att brukas särskilt för sig. Beträffande dylika jordar lärer helt visst en försäljning vara önskvärd för såväl vederbörande kyrkor som jordinnehavare. Men för dessas del torde, på sätt kammarkollegium framhållit, en försäljning få bero på överenskommelse och efter vederbörligt tillstånd *i varje särskilt fall*. Skulle emellertid av en eller annan anledning uppstå svårigheter att träffa dylik överenskommelse, lärer frågan i denna del böra tagas under förnyat övervägande.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 28 april 1919.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.
